

9. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 № 137-V. Дата оновлення: 08.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-522-1-26>

DUE DILIGENCE У ПРОЦЕСІ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ: ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Щербак О. П.

здобувач вищої освіти першого (магістерського рівня)

за спеціальністю 081 – Право

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Головачова А. С.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри економічного права та економічного судочинства

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

У сучасному економічному середовищі, особливо в умовах трансформацій, одним із ключових інструментів управління ризиками при злитті та поглинанні підприємств (M&A) виступає процедура due diligence. Це поняття охоплює комплексну перевірку цільового об'єкта з метою виявлення правових, фінансових, податкових, кадрових та інших ризиків, що можуть вплинути на доцільність угоди. Незважаючи на зростання практичного значення due diligence в Україні, питання його нормативного регулювання та практичного застосування, особливо в умовах воєнного стану, залишаються актуальними та потребують глибокого аналізу.

Термін «due diligence» був введений в юридичний обіг у США на початку XX ст., після Великої депресії 1933 року в США [1, с. 231]. Спочатку цей термін означав процедуру розкриття інформації брокером перед інвестором про компанію, акції якої торгуються на фондовій біржі. Починаючи з другої половини 90-х років минулого сторіччя набуває

широкого використання для характеристики комплексного аналітичного супроводження операцій з реорганізації, M&A, антикризового управління. Нині під цим терміном розуміється також збір і аналіз інформації з метою оцінки різноманітних ризиків, пов'язаних з інвестуванням [2, с. 51].

В науковій літературі «due diligence» визначають, як спеціальний аудит суб'єктів господарювання, спрямований на виявлення можливих ризиків у процесі їх злиття або поглинання. Основна мета такої перевірки – забезпечити об'єктивне розуміння реального стану справ підприємства, його активів, зобов'язань, репутаційних ризиків, податкових обов'язків тощо [3, с. 102].

Залежно від цілей та об'єкта перевірки, due diligence під час злиття та поглинання може бути поділений на:

- **Юридичний** – аналіз корпоративної структури, договорів, прав на інтелектуальну власність, ліцензій, дозволів, судових спорів, визначення правових ризиків, що можуть вплинути на угоду.

- **Фінансовий** – полягає у перевірці фінансової діяльності компанії перед угодою. Він охоплює аналіз фінансової звітності, доходів, витрат, прибутку, грошових потоків, а також оцінку боргів і активів.

- **Операційний** – оцінка внутрішніх процесів компанії, включно із ефективністю управління, станом виробництва, рівнем технологій, якістю продукції, логістикою та ланцюгами постачання.

Під час злиття і поглинання важливо розуміти не тільки фінансовий стан компанії, а й те, як вона працює зсередини. Для цього використовуються два типи перевірки: Soft Due Diligence та Hard Due Diligence. **Soft Due Diligence** фокусується на людях і корпоративній культурі, аналізуючи кадровий склад, відгуки клієнтів. **Hard Due Diligence** оцінює бізнес-показники: KPI, стратегію, фінансову документацію, інтелектуальну власність, капітальні вкладення та майновий стан[4].

На відміну від низки країн ЄС, в Україні немає єдиного нормативного акта, який би прямо регулював проведення due diligence. Водночас низка законів та підзаконних актів торкається аспектів, які є предметом перевірки в межах цієї процедури.

Цивільний кодекс України (ст. 104 ЦКУ) та Господарський кодекс України визнають злиття та приєднання як форми припинення юридичних осіб, однак не містять чітких дефініцій термінів «злиття» та «поглинання» [5][6]. Закон України «Про акціонерні товариства» (ст. 117) містить визначення злиття акціонерних товариств як процедура припинення кількох акціонерних товариств, за якої такі товариства передають товариству- правонаступнику все своє майно, всі права та обов'язки [7].

Законодавство не встановлює вимог до обов'язкового проведення due diligence, що створює прогалину, яка заповнюється договірною практикою та стандартами консалтингових фірм.

Проте, враховуючи те, що Україна робить активні кроки до ефективного впровадження міжнародних стандартів з прозорості та обміну інформації, 20 березня 2023 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки» [8], який набув чинності 28 квітня 2023 року. У Законі введено міжнародні стандарти щодо автоматичного обміну інформацією та подання звітності про підзвітні рахунки, одним із яких є загальний стандарт звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки (Common Standard on Reporting and Due Diligence for Financial Account Information (CRS)) [9].

Також Європейський Союз нещодавно урегулював питання корпоративної сталості та due diligence, прийнявши Директиву (ЄС) 2024/1760, широко відому як Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD). Ця директива має на меті сприяти стійкій та відповідальній корпоративній поведінці в глобальних ланцюгах створення цінностей, гарантуючи, що компанії виявляють та усувають несприятливий вплив своїх дій на права людини та навколишнє середовище як в Європі, так і за її межами [10]. Згідно з директивою, компанії зобов'язані: інтегрувати due diligence у свою політику та системи управління ризиками; ідентифікувати та оцінювати фактичний або потенційний негативний вплив на права людини та навколишнє середовище; створити та підтримувати механізм повідомлення та процедуру розгляду скарг; моніторити ефективність своєї політики та заходів due diligence; публічно інформувати про впровадження due diligence [11].

Воєнний стан, запроваджений в Україні, значно ускладнив ведення бізнесу та створив нові види ризиків. Необхідно додатково перевіряти: територіальне розташування активів; мобілізаційний ресурс (кількість працівників, що підлягають призову); ланцюги постачання (чи не розташовані контрагенти у зонах бойових дій); ризик примусового відчуження майна державою [3, с. 105].

Таким чином, успішність процесу злиття або поглинання підприємств значною мірою залежить від глибини та якості проведеного due diligence. В умовах українських реалій, особливо під час воєнного стану, проведення цієї процедури є не лише бажаним, а й критично необхідним кроком. Саме тому подальша розробка нормативних засад та методичних рекомендацій щодо проведення правового та комплексного due diligence в Україні та імплементація європейського досвіду має стати пріоритетом як для законодавців, так і для бізнес-спільноти.

Література:

1. Lajoux A. R. The art of M & A, due diligence: navigating critical steps and uncovering crucial data, Second Edition. New York: McGraw-Hill Professional, 2009. 480 p.
2. Безус А. М., Шафранова К. В., Шевчун М. Б. Застосування процедури дью ділідженс як важеля зменшення інформаційних ризиків при здійсненні емісії цінних паперів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 50–53.
3. Костінська В. М. Дью ділідженс злиття та поглинання підприємств у воєнний час. URL: <https://surl.li/xdaxdm>
4. Due Diligence під час злиття і поглинання (M&A). URL: <https://surl.lu/npcuhr>
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / Президент України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 26.04.2025).
6. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Президент України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 03.05.2025).
7. Про акціонерні товариства : Закон України від 2022 р. № 2465-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1633> (дата звернення: 05.05.2025).
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки : Закон України від 2023 р. № 2970-IX. *Офіційний вісник України*. 2023.
9. Про затвердження Порядку застосування загального стандарту звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки (Common Standard on Reporting and Due Diligence for Financial Account Information): Наказ Міністерства фінансів України від 2023 р. № 282. *Офіційний вісник України*. 2023.
10. Corporate sustainability due diligence. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en (дата звернення: 13.05.2025).
11. Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859. *Official Journal of the European Union*. 2024. L 168. P. 1–62. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng> (дата звернення: 13.05.2025).